Læsning i folkeskolen

Styrk indsatsen for at fremme elevernes læsefærdigheder

Læsning i folkeskolen

Styrk indsatsen for at fremme elevernes læsefærdigheder

Temaet læsning 4
Kommunens indsats 6
Skolelederens indsats 8
Lærernes indsats 10

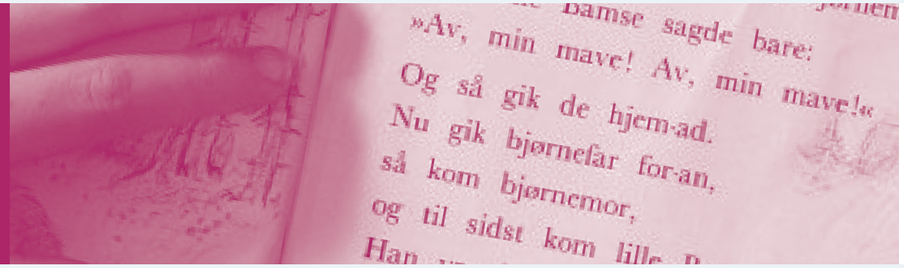
Evalueringen bygger på dokumentation bl.a. i form af seks skolers selvevaluering, en national kortlægning blandt skoleledere og dansklærere og besøg på de seks selvevaluerende skoler hvor både ledere, lærere og 5.-klasses-elever blev interviewet. En ekstern ekspertgruppe, evalueringsgruppen, har været tilknyttet evalueringen og har det faglige ansvar for vurderinger og anbefalinger. En projektgruppe på EVA har det metodiske ansvar for evalueringen.

Hvordan arbejder danske kommuner og skoler for at fremme folkeskoleelevernes læsefærdigheder, og hvordan kan skolevæsenet styrke udviklingen af læseundervisningen og skabe bedre grundlag for gode læsefærdigheder hos eleverne? Det er de centrale spørgsmål som EVA med dette hæfte vil forsøge at give svar på i en letoverskuelig og kort form.

Hæftet bygger på EVA's evalueringsrapport Læsning i folkeskolen fra oktober 2005. Evalueringens formål var at undersøge og vurdere hvordan kommuner og skoler bruger forskellige typer af viden om læseundervisning og læsefærdigheder til at udvikle deres praksis. Det drejer sig både om ekstern viden fra fx forskning og større undersøgelser og intern viden i form af den enkelte lærers egne erfaringer.

Hæftet her samler evalueringens vigtigste pointer og anbefalinger til skoler og kommuner. Det kan bruges som fælles udgangspunkt for drøftelser i det lokale skolevæsen om arbejdet med at fremme elevernes læsefærdigheder. Kommuner, skoleledere og lærere har et fælles ansvar for at forbedre læseindsatsen. For at understøtte en klar ansvarsfordeling imellem parterne er dette hæfte delt op i korte kapitler der hver især henvender sig til hhv. kommunen, til skoleledelserne og til lærerne. Det første kapitel præsenterer kort evalueringens overordnede pointer. Derefter rummer hvert kapitel ideer til at udvikle praksis og peger på områder hvor læseindsatsen kan styrkes.

Kort om temaet læsning

For at kunne styrke arbejdet med at fremme elevernes læsefærdigheder kræver det at både kommuner, skoleledelser og lærere målrettet arbejder med at få den eksisterende viden på læseområdet i spil. Viden om læsning kan være skabt inden for og uden for et skolevæsens hverdag, dvs. henholdsvis som intern og ekstern viden. Viden er altså både den enkelte lærers erfaringer med hvad der fungerer godt i læseundervisningen, og viden i form af resultater af forskning og større undersøgelser inden for læseindlæring og læsefærdigheder.

Den eksterne viden fra forskning og undersøgelser skal i langt højere grad komme i samspil med den interne viden, dvs. med lærernes erfaringer fra undervisningen. Det skal give skolen, lærerteam og dermed den enkelte lærer et bedre udgangspunkt for at udvikle læseundervisningen. Som praksis er nu, er brugen af viden tilfældig og i vidt omfang op til den enkelte lærer. Fx stammer lærernes viden om undersøgelser og forskning på læseområdet ofte fra fagblades og nyhedsmediers omtale. Og det er et for spinkelt grundlag at basere nye metodevalg og udvikle læsemetoder på. Der skal en større indsats til som både kommunen, skolelederne og lærerne skal bidrage til.

Udarbejd en fælles strategi for viden
Først og fremmest er det vigtigt at kommunen og skolen i fællesskab udarbejder en strategi for hvordan viden i samspil med didaktisk refleksion kan styrke læseindsatsen. Strategien skal munde ud i en plan for hvordan kommunen og skolen sammen sikrer at relevant viden om læsning indsamles, bearbejdes og formidles. Strategien kan tage udgangspunkt i kommunens mål for læseindsatsen, fx kan den have synlige krav til lærernes kompetencer i læseundervisning. Den skal også vise en tydelig opgave- og ansvarsfordeling mellem kommune, skoleledelse og lærere. Og så er det vigtigt at den peger på hvordan særligt uddannede personer, fx en kommunal læsekonsulent og en læsevejleder på skolen, gennem netværk og formidling af forskningsbaseret viden kan styrke arbejdet med læsning.

Skab dialog og fælles refleksion
Skal strategien for at indsamle og anvende viden blive til virkelighed, er både en fælles forståelse af mål for læseindsatsen og klare dialogveje mellem kommune, skoleledere og lærere nødvendige. Der skal være dialogveje både mellem kommunen og skolen, mellem leder og lærere og lærerne imellem. Kommunen har ansvaret for at iværksætte dialogvejene med den enkelte skole. Og internt på skolen må ledelsen skabe dialogmuligheder – også lærerne imellem.

Med dialogvejene kan kommunen bl.a. sikre at alle i skolevæsenet kender de kommunale forventninger og mål for arbejdet med læsning – og dermed har et fælles udgangspunkt for læseindsatsen. Skolens dialogveje, fx i form af et fagligt udvalg for læsning eller et fast dagsordenpunkt på teammøder, skal bl.a. sikre at lærerne har mulighed for i fællesskab at diskutere og reflektere over målene for læsning ud fra en faglig pædagogisk vinkel. Og at lærere der underviser i læsning, har et forum hvor de kan udveksle erfaringer og samarbejde om at tilrettelægge læseundervisningen så målene nås. Dialogen om læsning er en god idé gennem hele skoleforløbet – både i indskolingen og på mellemtrinnet og overbygningen.

Få konkrete idéer
De næste tre kapitler giver idéer til hvordan hhv. kommuner, skoleledelser og lærere kan gribe arbejdet med læsning an.

Kommunens indsats

Med sit overordnede ansvar for folkeskolen kan kommunen have stor indflydelse på læseundervisningen når det handler om at få bragt viden om læsning i spil. Kommunen spiller en vigtig rolle både i indsamlingen og formidlingen af ekstern viden fra forskning og undersøgelser og når det drejer sig om at få den interne viden, fx lærernes egne erfaringer, bragt i spil i et samarbejde skolerne imellem.

Bring viden i spil
Det er afgørende at kommunen påtager sig ansvaret for at sætte sig ind i ny, relevant forskning og undersøgelsesresultater inden for læseindlæring. Det giver gode resultater når skolevæsenet bruger konkrete udviklingsprojekter til at koble forskellige undersøgelsesresultater med lokal praksis. Og udbyttet af udviklingsprojekterne styrkes hvis de foregår i et samarbejde med faglige eksperter fra uddannelsesinstitutioner der forsker i læsning og didaktik. Erfaringen viser at det fører til en dybere refleksion over praksis hos kommunen og på skolerne, at alle får et mere direkte forhold til indhold og metoder, og at viden i højere grad bliver brugt i skolevæsenets hverdag.

Mange kommuner har gode erfaringer med at have en læsekonsulent. Læsekonsulenten kan via eksterne netværk holde sig ajour med forsknings- og undersøgelsesresultater, hun kan holde kurser for lærere og oprette og koordinere et netværk af skolernes læsevejledere hvor de kan udveksle erfaringer og dele viden.

Formulér målsætninger for læseindsatsen
Kommunale eller skolespecifikke mål for læseindsatsen har en positiv indflydelse på læseundervisningen. Kommunen bør derfor have en strategi for hvordan den vil koordinere en målsætningsindsats på den enkelte skole. En kommunal koordinering af indsatsen kan sikre at den enkelte skole arbejder med læsning på en måde som lever op til kommunens ambitioner på området, og at kommunen og skolerne får et fælles grundlag for at diskutere og vurdere indsatsen. Samtidig kan kommunen sikre at der er procedurer for hvordan skolen evaluerer og følger op på målopfyldelsen.

Formulerede mål for læseindsatsen gør det nemmere for lærerne at forholde sig til kommunens forventninger på området og fremmer deres viden om hvad de skal prioritere i undervisningen.

Mål for læseindsatsen kan have forskellige konkrete målepunkter; det kan dreje sig om et formuleret ambitionsniveau for elevernes resultater, eller om typen eller omfanget af læseindsatsen. Kommunen kan med fordel inddrage skolen i arbejdet med at sætte mål – det motiverer at være med til at udforme mål og indsatsplaner.

Brug læseprøverne aktivt
Kommunen kan som en del af sit tilsyn med folkeskolen anvende og indsamle læseprøver både i indskolingen, på mellemtrinnet og på overbygningen. De fleste kommuner har faste procedurer for hvilke prøver den enkelte skoles elever skal gennemføre, og hvilke prøver skolerne skal afrapportere til kommunen. Men kommunerne kan i højere grad bruge den dokumentation og viden som læseprøverne udgør.

Resultaterne af læseprøverne kan danne grundlag for politiske drøftelser af om læseindsatsen er tilstrækkelig. Og prøveresultaterne skal være udgangspunkt for kommunens fagligt pædagogiske dialog med skoleledere og lærere om hvor der er behov for en større indsats og for sparring fra fx en kommunal læsekonsulent.

Prøveresultaterne skal være udgangspunkt for kommunens fagligt pædagogiske dialog med skoleledere og lærere

Kommunikér og samarbejd
Arbejdet med at indsamle, anvende og udvikle viden om elevernes læseindlæring kræver nøje planlagte dialogveje som kommunen bør påtage sig ansvaret for at iværksætte. Dialogvejene er nødvendige for at sikre at viden når ud til alle ledere og lærere og faktisk bliver brugt. Konkret kan dialogvejene tage form af ledermøder, netværk og ressourcepersoner som læsekonsulenter.

– med skolelederne
Kommunens dialog med skolelederne om læseindsatsen skal være systematisk og være et forum for at udveksle viden mellem skole og kommune. Videndelingen med og mellem skolelederne foregår mest hensigtsmæssigt hvis den er formaliseret fx i form af skoleledernetværk med deltagelse af kommunens læsekonsulent. En anden mulighed er at etablere et skolekontaktråd hvor ledelse, forvaltning, politikere og skolebestyrelser mødes med jævne mellemrum.

– med lærerne
Lærerne oplever deres egne erfaringer som den vigtigste kilde til viden når de skal vælge læsemetoder til undervisningen. Kommunen bør derfor have en strategi og en række tiltag der sikrer videndeling og erfaringsudveksling mellem lærerne på tværs af skolerne. Men også tiltag der giver lærerne viden om de kommunale mål og tydeliggør hvordan de kan bruge viden der kommer fra forskning og undersøgelser.

Kommunens læsekonsulent er en oplagt nøgleperson der kan opsamle og videreformidle erfaringer, forventninger og ny viden. Læsekonsulenten kan bringe kommunens læseindsatsplaner videre til lærerne og dermed sikre at der er en fælles grundlag for en ensartet indsats i kommunen. Samtidig kan læsekonsulenten udvikle samspillet mellem kommunens indsatsplaner og lærernes indsats på den enkelte skole, så alle bliver bevidste om de fælles mål og hvordan de kan nås i praksis.

Skolelederens indsats

Skolelederne er pædagogisk ansvarlige for skolens aktiviteter – og har dermed også ansvar for at skolen udnytter og udvikler den eksisterende viden og har en fælles forståelse af målene med undervisningen.

Sæt mål og evaluér
Skolens ledelse har et ansvar for sammen med lærerne at formulere mål for læsning. Mål på skoleniveau giver ledelse og lærere et fælles styringsredskab i deres daglige arbejde med at fremme elevernes læsefærdigheder. Målene på skoleniveau kan være de mål som kommunen står bag, eller det kan være mål som skolen selv udformer – og som passer ind i og understøtter de kommunale mål. Målene skal være konkrete og målbare og tage udgangspunkt i de indholdsmål som er formuleret i Fælles Mål.

Arbejdet med målene vil gøre det nemmere for lærere og ledere at dele viden om læseindsatsen og at vurdere styrker, svagheder og sammenhænge i skolens indsats for læsning. Samtidig skal målene hjælpe lærerne til at prioritere indsatsen. Målene for læsning skal være så konkrete at det er muligt for skolen, evt. med hjælp og initiativ fra læsevejlederen, at evaluere om de er nået.

Brug læseprøverne fagligt pædagogisk
De fleste skoler har klare procedurer for at bruge prøver til at vurdere elevernes læsefærdigheder. Og stort set alle lærere anvender standardiserede prøver – især i indskolingen. Men indsatsen på mellemtrinnet og overbygningen skal øges og her bygge videre på erfaringerne fra indskolingen. Skolens ledelse skal samtidig sikre at der også er synlige procedurer for at følge op på de prøver som skolen gennemfører.

Det er nemlig vigtigt at skolen anvender resultaterne af prøverne i en faglig pædagogisk sammenhæng hvor prøveresultaterne tages op til fælles refleksion og diskussion fx i lærerteam. Det kan også ske gennem klassekonferencer hvor skolelederen, lærere, læsekonsulenten og læsevejlederen i fællesskab diskuterer resultaterne og vurderer hvor det er nødvendigt at justere undervisningen, og hvordan den enkelte lærer kan tilrettelægge undervisningen på en bedre måde.

> Arbejdet med målene vil gøre det nemmere for lærere og ledere at dele viden om læseindsatsen

Evaluér løbende elevernes udbytte
Hvis skoleledelsen sikrer at lærerne anvender andre evalueringsformer end læseprøver, kan lærerne opnå en større viden om elevernes udbytte af undervisningen. Der bør ske en løbende evaluering af den enkelte elev som supplerer prøvernes punktvise nedslag i elevens læringsforløb, og som fokuserer på selve læringsprocessen.

Det fremmer arbejdet med den løbende evaluering når skolens ledelse er optaget af og stiller krav til hvordan lærerne løbende evaluerer eleverne. Den løbende evaluering skal omfatte både lærerens og elevens vurdering af udbyttet, og den skal have karakter af forløb og være en integreret del af undervisningen. Endelig skal den løbende evaluering gøres skriftlig. Dermed bliver den viden om elevernes læsefærdigheder som lærerne opnår, egnet til at bruge i dialogen med andre – fx med kolleger, skoleledelse og med forældre ved skole-hjem-samtaler.

> Skolen kan fx etablere et fagligt udvalg i dansk hvor lærere med ansvar for læseundervisning kan drøfte fagligt pædagogiske tiltag

Kommunikér og samarbejd på skolen
Skolen har brug for dialogveje der internt på skolen kan skabe, fastholde og udnytte viden. Derigennem kan skolens ledelse stille krav og udtrykke forventninger til lærernes viden om og indsats i læseundervisningen, bl.a. til lærernes begrundelser for valg af læsemetoder. Samtidig bør skolens ledelse i alle faser af skoleforløbet have faste rutiner for selv at få viden om hvordan lærerne gennemfører læseundervisningen, og hvilket udbytte eleverne får af undervisningen. Det kan skoleledelsen opnå ved at gå aktivt ind i lærernes årsplaner for undervisningen og give feedback til lærerne. Og det er en god idé at lederen overværer og iagttager undervisningen – det kan også fungere som grundlag for at lederen giver pædagogisk feedback til lærerne.

Det er skoleledelsens opgave at sikre at lærerne har forskellige fora på skolen hvor de deler viden og samarbejder om at udvikle læseundervisningen. Skolen kan fx etablere et fagligt udvalg i dansk hvor lærere med ansvar for læseundervisning kan drøfte fagligt pædagogiske tiltag. Det fremmer også videndelingen hvis skolelederen stiller krav om at lærerteam har læsning på dagsordenen og samarbejder om at tilrettelægge undervisningen. Skolen kan også have faste mødeaftaler mellem lærerne når eleverne får en ny lærer i dansk fx ved overgangen fra indskoling til mellemtrin – og der bruge fx portfolio-metoden som dokumentation og udgangspunkt for lærernes videndeling.

Inddrag skolebestyrelsen
Skoleledelsen kan med fordel inddrage skolebestyrelsen i skolens læseindsats. Følger skolebestyrelsen skolens indsats, kan den nemlig bedre medvirke til at skolen udvikler fælles procedurer for kommunikation med forældrene om elevernes læsefærdigheder. Derved har bestyrelsen et godt afsæt for at gøre forældrene bevidste om at også de har et ansvar for at eleverne bliver gode til at læse – det er fx vigtigt at forældrene har forventninger til deres børns faglige kunnen.

Lærernes indsats

Lærernes opgaver med at indsamle, anvende og udvikle viden om elevernes læseindlæring er knyttet tæt til undervisningen. Lærerne skal arbejde ud fra fælles læsefaglige mål, de skal inddrage eleverne i arbejdet med at sætte mål og følge op på prøveresultater, og så skal de udveksle erfaringer og ny viden om læsning med kolleger, ledere og forældre.

Sæt læringsmål sammen med eleverne – og drøft målene med kolleger
Eleverne kan blive både motiverede og bevidste om hvad de skal lære når lærerne inddrager dem i arbejdet med at sætte læringsmål for læseundervisningen. Det er altså en vigtig del i læseundervisningen. Også i elevsammenhænge er det vigtigt at resultaterne af læseprøverne bliver brugt fagligt pædagogisk. Læreren kan med fordel bruge resultaterne som udgangspunkt for at tale med den enkelte elev om hans eller hendes læsekundskaber. Bl.a. om hvordan eleven kan blive en bedre læser, og om hvilke mål eleven skal sætte for sin læselæring den kommende tid.

Lærere – og skoleledere – ser på klasseniveau en stor styrke i Fælles Mål. En del lærere finder det dog svært at omsætte de undervisningsmål som trinmålene i Fælles Mål udtrykker, til læringsmål for den enkelte elev. Et godt udgangspunkt for at arbejde med mål er at lærerne i team diskuterer og udveksler erfaringer med at sætte læringsmål for eleverne.

Brug årsplaner
Lærerne skal udvikle brugen af årsplaner som et redskab i læseindsatsen. Årsplanerne kan nemlig blive reelle planlægningsredskaber som synliggør sammenhængene mellem målene for læsning og aktiviteterne og indholdet i undervisningen. Årsplanerne kan også bruges til at formidle viden til forældre, og så kan de dokumentere over for ledelsen hvad lærerne planlægger for undervisningen. Årsplanerne kan altså blive et godt grundlag for at den enkelte lærer sammen med kolleger og ledelse diskuterer og reflekterer over mål og undervisningsmetoder.

Suppler med skriftlige evalueringsmetoder
Der findes forskellige evalueringsmetoder som man som lærer kan anvende for at opnå viden om hvad eleverne får ud af undervisningen. Læseprøver er en måde. En anden væsentlig måde er den løbende evaluering af eleven.

Læreren kan med fordel bruge prøveresultaterne som udgangspunkt for at tale med den enkelte elev om hans eller hendes læsekundskaber

Elevsamtaler er den evalueringsform som lærerne oftest anvender for løbende at få viden om elevens udbytte af læseundervisningen. Men lærerne må supplere deres uformelle og mundtlige tilgang til eleverne med at gøre planer, mål og samtaler med den enkelte elev skriftlige. Redskaber som elev-logbøger og portfolio er nyttige her. Ved at bruge disse redskaber får lærerne et bedre udgangspunkt for at dokumentere den enkelte elevs kunnen og mål – også over for forældrene. Skolens lærere kan i fællesskab afklare hvordan den løbende evaluerings forskellige metoder bedst spiller sammen så de opnår en nuanceret og dokumenterbar viden om elevernes udbytte i læsning.

Mødet med forældrene kan samtidig være en god anledning for lærere til både at forholde sig til og forklare de læsemetoder de bruger i undervisningen

Kommunikér og samarbejd
For at den enkelte lærer fortsat kan professionalisere sin undervisning, må lærerne på den enkelte skole udveksle erfaringer og samarbejde om at få ny viden i brug i læseundervisningen. Lærere med ansvar for læsning på skolen forstærker deres indsats når de deltager i et fagligt udvalg hvor de kan fordybe sig fagligt og pædagogisk inden for fx metode og forskningsresultater og i fællesskab udvikle skolens praksis inden for læsemetoder. Skolens lærerteam kan fx også regelmæssigt og ud fra fælles retningslinjer tage læseundervisningen, læsematerialer og elevernes læsefærdigheder op til fælles vurdering. Og lærere og skoleledere må i fællesskab drøfte hvordan de bedst kan gribe evalueringen af undervisningen an.

– også med forældrene
Forældrene kan støtte deres børn i læseudviklingen – både i indskolingen og på mellemtrinnet og overbygningen. Og forældrene kan give lærerne vigtig viden om elevernes muligheder for læring. Derfor må lærerne skabe et godt udgangspunkt for samarbejdet og videndelingen med forældrene.

Mødet med forældrene kan samtidig være en god anledning for lærere til både at forholde sig til og forklare de læsemetoder de bruger i undervisningen. Og for at fastholde fokus på at eleverne fortsat bliver bedre læsere, er det en praksis som lærerne med fordel kan fortsætte på mellemtrinnet og overbygningen. Dermed kan lærerne motivere forældrene til stadigt at have forventninger til deres børns læsefærdigheder. Og det sætter eleverne pris på.

DANMARKS
EVALUERINGSINSTITUT

Østbanegade 55, 3.
2100 København Ø

T 35 55 01 01
F 35 55 10 11

E eva@eva.dk
H www.eva.dk

Vil du læse mere om læsning?
EVA håber at hæftet her giver skolevæsenet fra kommune til skoleledere og lærere inspiration til at styrke indsatsen for at fremme elevernes læsefærdigheder. Hvis du vil læse evalueringsrapporten Læsning i folkeskolen i sin helhed kan du downloade den fra EVA's hjemmeside. Har skolen brug for flere eksemplarer af hæftet her, kan det købes i faglærersæt med fire eksemplarer for 80 kr. Din lokale boghandler kan skaffe hæftet hjem.

God læselyst, EVA.

Tekst: Marie Nielsen · Layout: kühnel a:s · Tryk: De Facto A/S · Fotos: Scanpix: Claus Fisker, Linda Henriksen, Sine Fiig, Zefa · 2005 · EVA sætter komma efter Dansk Sprognævns anbefalinger